

Etikai kódex (tervezet)

Ajánlás a bv. szervezet dolgozóinak

A Magyar Börtönügyi Társaság pedagógiai szekciója 1998. március 26-i kalocsai ülését azért hívta össze, hogy eldöntse, kezdeményezze-e a büntetés-végrehajtás etikai kódexének megírását. A feladat nagyságát és összetettségét jelzi, hogy ott nem tudtunk dönteni, hiszen egyesek még a kódex szükségességével sem értettek egyet. Ezért egy kérdőív segítségével a szekció tagjai mintavétellel megkérdezték az intézetekben dolgozók véleményét, s ennek ismeretében, az 1998. szeptember 30-i balassagyarmati ülésünkön eldöntöttük, hogy neki látunk a munkának. Megválasztottuk azt a munkacsoportot, amelynek tagjai megírták az egyes fejezeteket. A munkacsoport vezetője dr. Erdődi Orsolya lett (Kalocsai Fegyház és Börtön). A munkacsoport tagja Tikász Sándor (Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet), Fejes Nagy Gábor (Pálhalmi Országos Bv. Intézet), Verebélyi Kálmán (Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bv. Intézet), Bíró György (Somogy Megyei Bv. Intézet), Vékony Andor (Baracska Országos Bv. Intézet), dr. Erdős István tanár (a Rendőrtiszti Főiskola társadalomtudományi tanszékéről) és Szondi Miklós (Szegedi Fegyház és Börtön), az MBT pedagógiai szekciójának vezetője. Az 1999. július 9-i váci ülésünkön elhangzottak alapján készült el az a munkapéldány, amelyet megküldtünk a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának, a parancsnoki kollégiumnak és a BVDOSZ-nak. A kódexszel való munka folyamatos, így időközben rövidebb lett a bevezetője, és kiegészült a szakmai küldetésnyilatkozattal. E fejezetek megírásáért a szekció nevében köszönet illeti dr. Kovács Mariann jogász-filozófust. Érdeklődve várjuk a parancsnoki kollégium véleményét, és ezen felül bárkiét, akinek fontos a szakma etikája, és hozzá akar járulni e jelentős munka elkészüléséhez. Reményeink szerint a minél szélesebb körű konszenzus jól segítheti azt, hogy az etikai kódex mindennapjaink eselekvő részese lehessen.

Szondi Miklós
szekcióvezető

I.

Bevezető

Az etikai kódex (a továbbiakban EK) összeállítása a büntetés-végrehajtási szervezetben dolgozók önálló kezdeményezése.

Általában célja, hogy egy szakmai küldetésnyilatkozatban közzegegye azokat a maradandónak bizonyult felismeréseket, elveket és értékeket, amelyek a testület megbecsült tagjainak hivatástudatát megszilárdították, s amelyek ennek a ténylegesen kétértelműségekkel terhelt, előítéleteknek óhatatlanul kitett munkának úgy önmagunk, mint mindenki más előtt is vállalható méltóságot adhatnak.

Az EK különös, normatív tartalma kifejezetten etikai szellemű, és nem ölt jogi kényszerrend jellegét.

Nem szigorításokat akar bevezetni, amelyek a munkaköri elvárások számát vagy terhét növelnék. Ellenkezőleg, az EK szabad etikai elkötelezettséggel és átgondoltan kapcsolódik a szakma jogi alapjához. Rendeltetése, hogy kiemelésével, indokolásaival mindannyiunk számára megkönnyítse a Büntető törvénykönyv és a Büntetés-végrehajtási Szabályzat helyességének értelmi belátását, előkészítse érzelmi elfogadhatóságát, előmozdítsa szabad akaratunkból történő megerősítését.

A kódexben ezen felül megjelennek olyan védelmi előírások, sőt egyenesen tilalmak, értékek őrzésére vagy létrehozására motiváló normák, amelyek tiszteletétől és igenlésétől – talán egy adott pillanatban, vagy hosszabb távon – életünk, szervezeti fennmaradásunk és erkölcsi létünk függ. Az etikusság mércéit ezért nem követelményekként, hanem sokkal inkább útmutatásokként kell felfognunk. Követésük elvben elejét veheti annak, hogy a testület tagja, akaratán kívül, olyan ellentmondásokba bonyolódjék, hogy végül – tetteinek vagy mulasztásainak visszafordíthatatlan következményeivel – a testület érdekeit, vagy a büntető igazságszolgáltatás ügyét megsértse, és így a joggal szembekerüljön.

A már etikai elvekkel megerősített szabályzat mindenkor magunkénak vallása jelent munkaköri kötelezettségvállalásunk erkölcsi alapját. Ennek szilárdsága tesz képessé arra, hogy a pusztá szabálykövetésen túl, magához a szabályzat szelleméhez hűen cselekedjünk, érte áldozatokat hozunk, a tőle megkövetelt életvitelt sorsunkká tegyük.

Szakmai hivatástudatunk érezhető megrendülése idején az EK a bajtársakkal, idősebb kollégákkal kezdeményezett beszélgetésekhez, ezek kiúttalansága esetén pedig a rendelkezése szerint megválasztott etikai tanácshoz irányít bennünket.

Az etikai tanács a fegyelmi bizottságtól eltérően nem normaszegéseket szankcionáló szerv. Összehívását leginkább annak általános felismerése indokolja, hogy a mindig váratlanul jelentkező, akár szándékos, akár gondatlan jogsértések hátterében – többnyire – a jog számára érzékelhetetlen, de annál mélyebb és figyelemre méltóbb etikai válságok húzódnak. Az EK normái ebben a vonatkozásban érzékeny irányjelzők, hiszen ismételt figyelmen kívül hagyásuk, huzamosabb elhanyagolásuk, érezhető lebecsülésük, sőt semmibe vételük még időben feltűnővé teszik számunkra egy lappangó válság első jeleit. Az etikai tanács a büntetés-végrehajtásban résztvevők fokozott erköl-

csi megpróbáltatásaira tekintettel, annak felelősségteljes tudatában jár el, hogy akinek az ügyében tárgyal, egy-egy meghasonlott társunk, aki tájékozódásvesztése közepette a szakma etikai kódexének tekintélyére, és a munkahelyi közösség erkölcsi segítségére szorul.

Az EK az etikai tanácsot ezért arra ösztönzi, hogy a megmásíthatatlan jog- és érdeksérelmek megelőzése érdekében a kollégák erkölcsi válságainak mélyreható, őszinte feltárásán fáradozzon. Minden egyes testületi tag válságában az egész szakma erkölcsi akaratát lássa megtörni, és minden egyes testületi tagnak a szakma számára való megmentését kösse az egész szakma hivatástudatának érdemben való megújításához.

A kódex etikai szelleme nem tartja fenn annak illúzióját, hogy normák betartása, vagy számonkérése teljes bizonyossággal megóvhat minket kínzó ellentmondásoktól. Azt az egyet vállalja, hogy lehetőség szerint ép erkölcsi személyiséggel vezesse át mind a szervezet tagjait, mind a büntetés-végrehajtás során velük kapcsolatba kerülő embereket, a mai világban egyre kikerülhetetlenebbnek tűnő, és egyre feloldhatatlannabbnak látszó konfliktusokon.

II.

Szakmai küldetésnyilatkozat

A büntetés-végrehajtást a szakma az állami igazságszolgáltatás szerves részének tekint. Mindenekelőtt elfogadja, hogy az általa képviselt szervezet létjogosultsága sohasem önmagából, hanem egy elismert jogállam büntetőhatalmából ered. Erkölcsi kötelességnek érzi, hogy tevékenységét a büntetőjog szabályaival összhangban végezze, figyelemmel arra, hogy azoknak elsősorban a feladatok ellátásához igénybe vehető erőszak jogi korlátait kell hangsúlyozniuk. A közrend védelmében és a bűnmegelőzésben vállalt szerepét a szervezet tehát e szerep betölthetőségének határaival együtt, a jog önkorlátozó szellemében fogja fel, olyannyira, hogy egy diktatórikus hatalomátvétel esetén is éberrel tart a jogállamiság eszméje mellett.

A szakma a maga hivatásának mindenkor megértésekor érzékenyen követi a társadalomban jelentkező erőszak hullámveréseit, a bűnözés arculatának változásait, és nem marad közömbös sem az emberiség növekvő igényével, sem az áldozatok és kiszolgáltatottak erkölcsi tűrőképességével szemben. Józan tagjait mégis aggálllyal töltik el a társadalom túlzó elvárásai a büntetés-végrehajtással kapcsolatban: akár azok az elítélteket érintő szélsőséges büntetőjogi enyhítések, amelyekkel a jog az európai kultúra liberális és humanitárius eszményeihez mindenáron fel akar zárkózni, akár azok a szélsőséges büntetőjogi szigorítások, amelyekkel az állam a polgárok biztonság utáni vágyának meg akar felelni. A szakma ezért mindjobban őrzi függetlenségét a napi politikától és a közvélemény közvetlen nyomásától, és a mindenkori törvény adta kereteken belül elhivatottan keresi az igazságszolgáltatás olyan további erkölcsi tartalmait, amelyek alkalmat teremtenek arra, hogy tényleges közszolgálatot teljesítsen.

A szakma ennek során maga is törekszik kiszabadulni az elzártásgból, amely a végrehajtó szerepét hagyományosan jellemzi: meg kell osztania a jogalkotóval azokat az önálló felismeréseit, amelyek szerint úgy a börtönökben biztosított jóléti körülmények,

mint az elviselhetetlen terhelések a gyakorlatban önellentmondáshoz vezetnek, és – különösen a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés – következményei beláthatatlanul veszélyeseknek mutatkoznak a büntető igazságszolgáltatás ügyére, nem utolsósorban a bajtársak és a polgárok testi-lelki biztonságára nézve.

A szakma ezért érdekvédelmi szervezete révén rendszeresen jelzi a parlamentnek azokat a problémákat, amelyekben a büntetés-végrehajtás napi életéhez a jogalkotó érdemi segítségét nélkülözhetetlennek tartja. Maga is megtesz minden tőle telhetőt, nem adja fel az erőfeszítést, hogy fokozatosan, az igazságszolgáltatás erkölcsi érdekét szem előtt tartva javítsa a börtönlet emberi-tárgyi feltételeit, és az időnként megkerülhetetlennek látszó büntetéssúlyosbításokat lassan elfogadhatóságuk irányába terelje.

A börtönfalak között eltöltött évekre hagyatkozik, amelyek során módja nyílt rá, hogy büntetés és emberiesség értékeit ne egymást kizáró, kiegészítő vagy korlátozó igényeknek lássa, hanem a kettőt mind nagyobb meggyőződéssel, egymásból értse meg. Küldetése ezért egy olyan mértékadó szemlélet fokozatos kibontakoztatásában rejlik, amely – ha nem is azonnal – a szervezet tagjainak példaadó magatartása révén, idővel kiváltja majd az emberek megbecsülését, és tiszteletet ébresztő lesz úgy az elítéltek és hozzátartozóik, mint az egész társadalom számára.

A büntetés-végrehajtás világa új, etikai jelentésekkel ruhazza fel az igazságszolgáltatás jogszabályokban kifejezett célját és értelmét.

A büntetés-végrehajtási intézet mindenekelőtt az elítéltet befogadó intézmény. Szilárdnak kell mutatkoznia abban, ahogy a bűnös életét és testi épségét megvédi a társadalom érthető, bár megtorló indulatai ellen, a társadalom megsértett tagjait pedig megóvja attól, hogy a bűnt tetézve, önmagukkal kerüljenek szembe. A jogállam az önbíráskodás terhét leveszi a polgárokról. A bűnnel óhatatlanul elszabaduló erőszakot egyetlen mozdulattal központositja, és törvényekkel korlátozza, kizárólag az igazságszolgáltatás jogkörévé teszi egy olyan erkölcsi rend gyakorlati fenntartását, amelyben minden bűncselekményt arányosnak elfogadott büntetésnek kell követnie.

Az elítélt intézetbe való befogadása annak az élő emberi köteléknek a tudatos megőrzése, amelynek fizikai megsemmisítésében a jogalkotó jelenleg a társadalmi közösség felmérhetetlen erkölcsi veszteségének veszélyét látja. A bűnös eltartása és erkölcsi felvállalása azon a mértéktartó felismerésen alapszik, hogy minden bűnben az elkövető egyéni felelősségén túl éppúgy tetten érhető a környező világ és a történelem határolatlan és elítélhetetlen bűnössége. A közbiztonság kényes egyensúlya tehát nem a megtorlások és az elrettentésen múlik. Sokkal inkább függ attól, vajon a társadalom képes-e egy általános erkölcsi megújulásra, és a büntetés-végrehajtás válik-e hivatássá, azaz szabaddá saját legbensőbb lehetőségei számára.

Az elítélttel kialakítandó viszony lényege ezért a befogadás napjától kezdve a majdani szabadulásra való folyamatos felkészítés. Az a belátás tükröződik ebben, hogy a személyi állomány munkájának teljes értelme a befogadott ellenséges érzületének enyhítése, egy konfliktusait elviselni, problémáit kezelni képes erkölcsi személyiség helyreállítása lesz.

Ennek alapja egy olyan többszólamú, összehangolt tevékenység, amely elszántsággal, de tapintattal, jóindulatúan és mértékadóan érzeteti hatását a befogadottak életében. Az intézet a közös munka során egyaránt számít a rendfenntartó tevékenységet el-

látókra, és a nevelőkre, egyfelől a rend pilléreire és a büntetés szigorára, másfelől az emberi kapcsolatteremtésre, a bizalomra, a hívó szóra, az alkotókedvre. A legfőbb azonban, hogy elengedhetetlenül számít mindannyiuk önálló és összetett egyéniségére, szaktudására, fegyelme, kulturáltságára, bátorságára és együttműködési készségére.

Emberpróbáló emberséget és lágyságot kíván a szervezet tagjaitól már az a pusztán tény is, hogy az intézet falai között ők azok, akik tanúsítják a rosszal való küzdelem, a törvényesség és az erkölcsi jó eleven rendjét. Ők azok, akik óhatatlanul értelmezik, és élhetővé teszik mindazt, amit a befogadottaktól várnak, és akik úgy szolgálnak igazságot, hogy a velük érintkezőket észrevétlenül jobbá teszik.

A szabadságvesztés-ítélet kiszakítja a befogadottat abból a kibogozhatatlan büntörténet-szövedékből, amely a bűncselekmény elviselhetetlen hátterét alkotta, és talán újabb bűnök elkövetésének veszélyét sejteti. A szervezet ugyanakkor támogatja az elítéltet abban, hogy ápolja kinti hozzátartozóival való jó viszonyát. Miközben a börtön a befogadottat életének sodrától távol tartja, a nevelők közelebb segítik őt ahhoz, hogy sorsát helyesen értelmezze.

A szervezet tagjai ezzel együtt ki vannak téve annak, hogy munkájuk teljességgel értelmét veszti. Ezért is nem szabad felednünk, ha mást nem, azt a sokszor kilátástalannak tűnő erőfeszítést, hogy elejét vegyék – talán az intézet fegyelmeinek és jó szellemiségének kialakításával – olyan bűntelevényeknek, amelyeknek kifejlődésére éppen az elítéltek mesterséges összezártsága teremt alkalmat.

A szervezet olyan intézeti légkörben érzi folytathatóknak és reménykeltőnek a tevékenységét, amely a személyzet és a befogadottak között fokozatosan növeli a tiszteletet és bizalmat.

A leginkább figyelemre méltó a felügyelők és nevelők hónapokon át kimutatott türelme az újonnan befogadott elítéltekről. Ez az erkölcsi erény a jog működésétől eltérően nem tekint az elkövetett bűncselekményre, sem a fogságban kezdetben tanúsított esetleges önvészélyességre és fegyelmezetlenségre. Ezek felemlítését a befogadotról adott későbbi véleményezések során a büntetés letöltésének egész időtartama alatt tanúsított erkölcsi fejlődésére figyelemmel mérlegeli. Célja azonban elsősorban egy tagadhatatlan válsághelyzetnek az orvoslása. A bezártsággal járó, kiküszöbölhetetlen testi-lelki ártalmak együttérző enyhítése, a befogadott felkészítése a büntetés elviselésére és méltósággal való letöltésére.

A büntetés európai kultúrájának humánus fejlődése, amely a bűn megtorlása helyett a bűnelkövetőknek a társadalom számára való megmentését tűzte ki célul, a büntetés-végrehajtás tapasztalatai szerint kudarcot vallott. Bebizonyosodott, hogy a befogadottak egyedül tanítással és neveléssel, a büntetésben rejlő erőszak érhetően minden embert sebző vonásainak az elhagyásával nem fordíthatók a jó felé. A befogadottak valóban szabad akaratukból eredően bűnösök, és nemcsak a társadalom szerencsétlen áldozatai. A szakma ugyanakkor nagy gondot fordít arra, hogy a büntetés elidegenítő bűnelmélyítő hatásait kiszűrje. Olyan büntetés-végrehajtást nevez hosszabb távon hivatásának, amely a büntetést emberivé teszi, és a befogadottat is eljuttatja annak megértéséig, hogy a büntetés viselése teszi emberré.

Mindez annak felismerésén alapul, hogy a börtön világa eredeti, lényegi megjelenésében nem egy ember számára idegen büntetés, hanem egy minden egyéni felelősségünket környező tényleges bűnállapot kétértelmű jegeit mutatja.

TAPASZTALATCSERE

Ez a modern jog számára észlelhetetlen jelenség a börtönt, a büntetés-végrehajtás helyét felmérhetetlenül gazdag jelentésű emberi lakóhellyé teszi. Az üresség, a zárkózottság, a tettenértség, a szégyenérzés, a sötétség, a nincstelenség, a sivárság, a gyökeretelenség, a beszennyezettség, a fogság, a súly, a rablánc, a lélek börtöne...: nyelvünk és világunk olyan kifejezései, amelyek a börtönállapotokon keresztül mind arról vallanak, hogy milyen a bűnös embernek, mint bűnösségétől szenvedő lénynek a helyzete.

Elég, ha a személyzet tagjai emlékeznek erre, és már nem a munkájuk háttérbe szorítottóságát, kilátástalanságát, sőt tisztázatlan erkölcsi értékét látják felsejleni a falakon. Hivatásuknak megbecsülést szerez a büntetés jegyében felismerhető bűnállapot tisztelete, és azoké az embereké, akik minden felelősségükön túl az ő segítő jelenlétükre szorulnak.

A felügyelők és nevelők hétköznapi küldetése, hogy a bűnöst büntetése értelmére megnyissa, és szabaddá tegye. Ebben a lelkiismereti szabadság jelképeinek nyomon követése a személyzet tájékozódásának finom vezérfonala.

A büntetés-végrehajtás egyhangúságát csak a bűnösség megvallásának történetisége törheti meg. Az a kérdés, vajon a külsődleges és értelmetlen fogva tartottság érzése átalakul-e majd a bűnösség fogsága miatti siralommá, a lelki szenvedés felkelti-e utóbb a felelős bűnérzést, végül eljut-e odáig, hogy a bűn elkövetését és a bűnösséget egyszerre érezze olyan elviselhetetlen, idegen börtönnek, amelyből már nem szokási kísérletek, hanem egyedül a börtönfalak között viselt büntetés vállalása szabadíthatja meg.

Büntetés, jólét és nevelés helyes arányait tehát annak határozott felismerése alakítja, hogy erkölcsi rossz és jó, múlt és jövő, elégedettség és teljesség utáni vágy, mindig és kizáróan a rossz elemi tapasztalatának jelképein keresztül értelmeződik.

A személyzet munkája ezért nem tisztán nevelő jellegű, nem erőszakmentes. Szakmai, erkölcsi álláspontja szerint azonban nem osztja a büntetőjog megtorlást és foglalkoztatást jobb híján egymás mellé engedő, vegyes büntetéseméletét sem.

A büntetés, amelyet végrehajt, nem egy bűncselekmény megtorlása, hanem a bűnösség miatti szenvedés tudatosítása abban a reményben, hogy a bűnös a maga szabad akaratából keresi meg, vagy kezdi értékelni a személyiségfejlesztés további lehetőségét.

A büntetéssel nem az a célja, hogy a fogvatartottat megfossza valamely értékétől, hanem hogy annak a megfosztottságnak az elhordható terhét helyezze rá, amely a bűn elkövetésével úrrá lesz rajta.

A büntetés-végrehajtás tépje ennél fogva nem abban rejlik, hogy a büntetéssel elszenvedett hátrányok révén újabb bűncselekményektől visszatartson. Küldetését egy többnyire reménytelennek tűnő erőfeszítésben kell látnia, amelyet mégsem adhat fel: hivatása, hogy a rossz minden megviselő tapasztalata ellenére kitartson a befogadott mellett, és a büntetés jelképes erejével felélessze benne azt a teljesség utáni vágyat, amelynek ismeretlen szenvedések motiválta „megtörése” vagy „feladása” tetten érhető minden bűnben, felelősségárításban és igénytelenségben.

A börtönök lakhatóvá tételének ezért a szakma szerint a bűnösség sivárságának feltelei között kell megkezdődnie. Az a jólét és az a közösségi lét, amelyet az elítélt számára fokozatosan elérhetővé kell tennünk, essék egybe a büntetés elfogadásával, és a bűnösség fogságából való belső szabadulással. Az üresség, amely éppúgy jelenthet elveszettséget, mint szabadságot, felismertetheti velünk azt a teret, ahol megtalálhatjuk

mértékünket, és sorsunk értelmét. A cellák tisztasága, rendje és otthonossága ezért mind az elítélt növekvő létigenlésének hatására alakuljon ki, és a bűnösségnek a büntetés embertelenségével egyidejű leküzdésében kell megmutatkoznia.

A rossz jelképei ugyanakkor nem engedik, hogy a bűnös megmentése, iskolázása és érdeme lépjen a büntetés súlyának helyébe. A büntetés szabadon vállalt, alázatos és méltó letöltése, amelyet a befogadott elítélt foglalkoztatása csak kiegészít, jelképe annak a visszafordíthatatlan veszteségnek, amelyet bűnével valaha előidézett, és az érintett áldozatok csillapíthatatlan fájdmánának, amelyet tetteivel ő maga szerzett.

Ez az út megnyithatja a börtönfalakat a befogadottak gondolatai, művészete és hitvallása előtt, és lehetővé teheti a két világ lakóinak szellemi érintkezését, amely a hosszú fogva tartás körülményei között nélkülözhetetlennek tűnik. Az érték, amely a börtönben felismerhetővé válik, olykor a börtönön kívüli társadalom számára is megszabadító lehet. Sem a büntetés-végrehajtásnak, sem a büntetés viselésének erkölcsi méltóságát nem veszélyezteti a börtön vagy a fogság nyomasztó világa. A börtönlétben összezártaknak sokat kell jelentsen az, ami a börtön jelképe az ősi hagyományokban mindig is volt, az emberi lét eredendő rabságának és szabadságvágyának teremtő erejű kifejeződése, a legbelső erkölcsi szabadság megértésének kitüntetett alkalma és helye.

A személyzet küldetése, hogy erre való felelősségével közelebb kerüljön az igazságszolgáltatás rejtett feladatához, és legmélyrehatóbb, talán csak pillanatokra beteljesülő lehetőségéhez.

III.

A szervezethez tartozással összefüggő általános elvárások

1. A büntetés-végrehajtás (a továbbiakban bv.) szervezetének tagja tartsa be minden körülmények között a törvényben meghatározott és esküjében vállalt kötelezettségeket, szolgálja a társadalmat, és védelmezzen minden embert a törvénytelen cselekedetek ellen.

Legyen büszke a szervezethez tartozására, azzal ne éljen vissza, tisztelje a szervezet jelképeit, egyenruháját, fogadja el az alaki kööttségeket.

Mindezen tevékenységét hassa át a hivatásából eredő magas szintű felelősségtudat, elkötelezettség és tisztesség.

2. Tartsa tiszteletben a vele kapcsolatba kerülők emberi méltóságát, egyéniségét, másságát, és óvja minden személy emberi jogait. Munkája során legyen következetes, határozott, előítéletektől mentes.

3. Tegyen eleget a szakmai képzettséggel összefüggő előírásoknak, ismereteit folyamatosan fejlessze. Válgjon igényévé az önképzés, önfejlesztés, hogy ezzel emberi tartását és erkölcsi értékrendjét erősítse.

4. A büntetés-végrehajtási szervezet tagja legyen feddhetetlen. Nem válhat senki lekötelezettjévé, nem fogadhat el munkájával összefüggésben olyan ajándékot, amely összeegyeztethetetlen a szolgálati feladatok szabad és pártatlan ellátásával.

Különösen tartózkodnia kell a korrupciótól, és jelentéstételi kötelezettség mellett szigorúan fel kell lépnie annak minden megnyilvánulásával szemben.

5. Cselekedeteiben tegye nyilvánvalóvá, hogy a törvényességet érvényre juttató, tárgyilagos, emberséges, segítő büntetés-végrehajtást képvisel, és nem hatalmi pozíciójával él vissza.

IV.

A fogvatartottakkal foglalkozókra vonatkozó alapvető etikai normák

1. Tilos a kínzás, az egyéb kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód. Erre senki mást fel nem bújthat, ilyet el nem tűrhet, és el nem követhet. Ennek megtörténte nem igazolható felsőbb paranccsal, vagy rendkívüli körülményre való hivatkozással.

2. A büntetés-végrehajtási dolgozók munkájuk végzése során csakis akkor alkalmazhatnak erőszakot, ha az törvényes feladataik ellátásához feltétlenül szükséges, és csak olyan mértékben, amelyet a feladat ellátása megkövetel.

3. Mindenki köteles a tudomására jutó bizalmas ügyeket bizalmasan kezelni mindaddig, amíg a kötelesség teljesítése vagy az igazságszolgáltatás szükségletei mást nem kívánnak. A jogosulatlannak kiadott információ tisztességtelen.

4. A fogvatartottakkal higgadtan és előítélet-mentesen, humánusan, következetesen kell foglalkozni, korrekt módon kell tájékoztatni őket.

A dolgozó olyan célszerű magatartást alakítson ki, amely a személyes adottságok és szakmai képzettségek ötvözésével képessé teszi a konfliktushelyzetek kezelésére, segítő, támogató, együttműködő tevékenység kialakítására.

5. A büntetés-végrehajtási dolgozó megjelenése legyen példamutató a fogvatartott számára megjelenésében, ápoltságában, ruházata rendezettségében, beszédstílusában.

A fogvatartottakkal tilos saját és kollégái magánéletéről beszélnie, nem engedheti meg azt, hogy a fogvatartott a munkatársakkal folytatott beszélgetését kihallgassa.

6. Érvényesítse igazságosan, megkülönböztetés nélkül a börtön szabályait.

Váljon szakértővé mások meghallgatásában; vegye észre a szavak, jelenségek mögötti rejtett jelzéseket.

7. Tilos a fogvatartottat emberi méltóságában megsérteni.

8. Gondoskodni kell a fogvatartottak egészségének védelméről, szükség esetén azonnali orvosi ellátásáról.

V.

A büntetés-végrehajtás belső kapcsolatrendszeréhez tartozó főbb etikai követelmények

1. A testület tagja a szolgálati helyén alakítson ki a munkatársaival jó emberi kapcsolatokat. Magatartását a segítőkészség, a mások gondjában való osztozás, egymás személyiségének, emberi méltóságának, tudásának tiszteletben tartása jellemezze.

2. Szakmai vitákban kerülje a személyeskedést, vállalja esetleges tévedéseit, ne tessen olyan kijelentéseket, amelyek előljárói és munkatársai tekintélyét csorbítják.

3. Magánélete olyan legyen, hogy azzal tiszteletet és megbecsülést szerezzen mind maga, mind a testület számára, esetleges problémáit igyekezzen munkahelyétől távol tartani.

4. Ismereteit ossza meg munkatársaival, fordítson gondot a pályakezdő fiatalok elméleti és gyakorlati ismereteinek bővítésére.

5. Tájékoztassa elöljáróját minden olyan tudomására jutott eseményről, amelyre az elöljárónak feladatai ellátásához szüksége lehet.

6. A vezető beosztásban dolgozók alakítsanak ki olyan munkahelyi légkört és vezetési stílust, amely ösztönzi az együttműködést, és a szervezeti célokkal való azonosulást.

7. Döntéseinek kialakításában vegye figyelembe munkatársainak véleményét. Ellenőzéseit következetesen és körültekintően hajtsa végre. A feladatok értékelésekor legyen elfogulatlan és objektív.

Minden esetben olyan hangnemet használjon, ami alkalmas vezetői tekintélyének biztosítására, de ne sértse beosztottai önérzetét, érzelmeit.

VI.

A külső kapcsolatok működtetésének elengedhetlen etikai normái

1. A társadalom más csoportjaival, a fegyveres szervekkel, a társ rendvédelmi szervekkel tisztességes és nyílt viszonyt tartson fenn, ez a tiszteleten és megbecsülésen alapuljon, ami a szervezet iránti bizalmat erősíti.

2. Tudásával, szakmai szervezetekben és fórumokon kifejtett tevékenységével járuljon hozzá a büntetés-végrehajtás fejlődéséhez, társadalmi presztízisének növeléséhez.

3. A fogvatartottak hozzátartozóival a bv. dolgozó viselkedjen kulturáltan, előítélektől mentesen, kellő távolságtartással.

4. Az információszerezésre jogosult szervezetnek a fogvatartottakról adott tájékoztatás mindenkor legyen szakszerű, az igazságnak megfelelő.

VII.

Az etikai kódex hatályosulása

1. Elismerve a bv. intézetek, intézmények, gazdálkodó szervezetek önállóságát, az EK hatálya teljes körűen azon intézetek, intézmények, gazdálkodó szervezetek büntetés-végrehajtási tisztviselőire, dolgozóira terjed ki, amelyek magukra nézve kötelező normának fogadják el az itt megfogalmazott elveket.

2. Az EK elfogadható a büntetés-végrehajtási szervezetben meghatározott függelmi viszonyok rendszeréhez igazodva demokratikusan, állománygyűlésen, szótöbbséggel megszavazva.

TAPASZTALATCSERE

3. Az intézetek, intézmények, gazdálkodó szervezetek által az elfogadást követően az EK hatálya teljes körűen kiterjed a bv. tisztviselőkre, gazdálkodó szervezetek dolgozóira, akik a szervezethez való tartozásuk vállalásával egyben vállalják az EK-et.

4. A megismerés elősegítése érdekében az EK-et minden bv. tisztviselő, dolgozó számára hozzáférhetővé kell tenni. Az elfogadást követően kellő időt kell hagyni a megismerésre, begyakorlásra, a mindennapok gyakorlatába való beépülésre.

5. A szervezethez belépő tisztviselőknek, dolgozóknak lehetőséget kell adni arra, hogy belépésükkor megismerjék és aláírásukkal igazolva elfogadják az EK-et.

Az új belépőknel, a próbaidő alatt, az írott ismereteken túl, az instruktoraik, vezetőik példamutatása, személyes ráhatása, nem pedig szankciók alkalmazása segítségével kell a hiányosságokat, hibákat megváltoztatni, megszüntetni.

A próbaidő nem jelenti azt, hogy az EK-ben írtakat nem kell betartani, éppen ellenkezőleg, törekedni kell azok érvényre juttatására.

6. A büntetés-végrehajtási tisztviselők, dolgozók munkavégzése nem korlátozódik csak az intézetek, intézmények, gazdálkodó szervezetek területére. Az EK-ben rögzítetteket a munkavégzés összes színhelyén (például előállításkor bíróságra, egyéb hatósághoz, szállításkor, temetésre való kíséretkor, külkórházi őrzésnél, külső vállalatoknál végzett munkáltatásnál stb.) be kell tartani.

7. Törekedni kell arra, hogy az EK ne csak a hivatalos működést, de a civil élet kapcsolatait, mindennapjait is áthassa.

8. Az etikai kódexet elfogadó intézetek, intézmények, gazdálkodó szervezetek vezetői, döntéshozói a minősítések, szakmai értékelések elkészítésekor, bérek megállapításakor, jutalmazáskor vegyék figyelembe az EK betartását is az értékelt személyek esetében.

VIII.

Az etikai tanács létrehozása, feladatai

1. Etikai tanács működik a bv. intézetekben és intézményekben (intézeti etikai tanács), és ezen etikai tanácsok saját tagjaikból megválasztják az Országos Etikai Tanácsot.

2. Az intézetekben és intézményekben az intézet/intézmény parancsnokának/vezetőjének feladata az intézeti etikai bizottság létrehozása a Szervezeti és Működési Szabályzat előírásainak betartása mellett.

Az etikai tanácsot az erre vonatkozó szabályozás hatálybalépését követő 30 napon belül kell megalakítani.

3. A tanács feladatai közé tartozik a Büntetés-végrehajtás Etikai Kódexében lefektetett elvek gyakorlati megvalósulásának figyelemmel kísérése; a hozzá névvel vagy név nélkül tett bejelentések elbírálása; indítványra állásfoglalás kialakítása.

4. A tanács döntéshozó, javaslattevő, állásfoglalást kialakító szerv, amely tevékenységét ülésein fejt ki.

IX.

Az intézeti etikai tanácsok tagjaira vonatkozó előírások

1. A tanács tagjainak megbízása négy évre szól. A tanács tagjait az egyes szervezeti egységek (osztályok) létszámarányosan választják saját dolgozóik közül, majd jelölik az intézeti etikai bizottságba.

A tanácsba – az intézet parancsnokán és helyettesén kívül – minden olyan személyi állományi tag jelölhető, aki legalább ötéves szakmai gyakorlattal rendelkezik, s nem áll fenytés hatálya alatt.

A választás állományértekezlet keretében a jelöltekből történik a jelenlevők többségi szavazatának elnyerésével (50 százalék + 1 fő).

A tanács tagjai mellett, az intézet specialitásainak megfelelően, 1 vagy 5 póttagot kell megválasztani.

2. Az etikai tanács tagjának megbízatása megszűnik:

- a) a megbízatási idő lejártával;
- b) a tag lemondásával;
- c) a tag halálával, valamint
- d) kizárással.

3. A 2. pont b), c) és d) alpontjaiban foglaltak bekövetkezése esetén az eredetileg felkért tag megbízatásának megszűnését követő 30 napon belül a tanács elnöke a póttagokból gondoskodik a bizottság feltöltéséről, működőképességének biztosításáról.

4. A tanács kizárja azt a tagját, aki

- a) az etikai tanács munkájában egy éven keresztül nem vesz részt, vagy
- b) ellene etikai, fegyelmi eljárás indul, és az eljárás keretében elmarasztalják, vagy
- c) ellene büntetőeljárás indul, és ennek során a bíróság jogerősen megállapítja, hogy bűncselekményt követett el.

X.

Az intézeti etikai tanácsok működésének szabályai

1.) Az etikai tanács az általa meghatározott ügyrendnek megfelelően működik. Tagjai sorából elnököt választ, akinek megbízatása két évre szól. Az elnököt – az etikai tanács megbízásának időtartama alatt – legfeljebb egyszer lehet újraválasztani.

2. Az etikai tanács szükség szerint, de évente legalább négy alkalommal ülésezik. Az üléseket az elnök hívja össze. A tagok több mint felének, vagy a tanács tagjainak több mint a felének, vagy az intézmény parancsnokának/vezetőjének, – az ülés össze-

TAPASZTALATCSERE

hívására irányuló napirendi pontra tett javaslatot is tartalmazó – írásbeli indítványa esetén, az annak kézbesítését követő 15 napon belüli időpontra az elnök köteles az ülést összehívni.

3. Az etikai tanács akkor határozatképes, ha az ülésen tagjainak több mint fele jelen van. Az etikai tanács határozatainak érvényességéhez a jelenlevő tagok több mint felének szavazata szükséges. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt; az esetleges különvéleményeket írásban kell megjeleníteni.

4. Az etikai tanács tagja olyan ügy elbírálásában nem vehet részt, amelyben tőle elfogulatlan állásfoglalás nem várható el. Az előzőekben foglaltak fennállása esetén a kizárási okot az érintett etikai tanács tagja jelenti be a bizottság elnökének. Amennyiben az etikai tanács elnökével szemben merül fel kizárási ok, azt a bizottság tagjainak kell bejelentenie.

5. Az etikai tanács tagjának kizárásáról az etikai tanács határozatot hoz. A határozathozatalban az érintett tag nem vesz részt.

6. Az etikai bizottság működéséhez szükséges feltételeket a bv. szerv biztosítja. A működéssel kapcsolatos költségeket a bv. szerv költségvetésében kell biztosítani.

7. Az újonnan felvett személyi állományi tagokat tájékoztatni kell az etikai tanácshoz fordulás lehetőségéről, jogáról.

XI.

Az etikai tanács eljárása

1. A feladatkörébe tartozó ügyek elbírálása során az etikai tanács
 - a) az érintett személyeket meghallgatja;
 - b) a vonatkozó iratokba – az adatvédelmi szabályok keretei között – betekinthez;
 - c) szakértőt kérhet fel.
2. Az etikai tanács ülést követő nyolc napon belül jegyzőkönyv készül, amely tartalmazza az etikai tanács állásfoglalását. Az állásfoglalásban javaslatot kell tenni a szükséges intézkedésekre is.
3. Az állásfoglalásban az ügyvel kapcsolatos adatok nem szerepelhetnek személyazonosításra alkalmas módon.
4. Az állásfoglalást meg kell küldeni az intézkedést kezdeményezőnek, az érintett feleknek.
5. A tanács elnöke az etikai tanács állásfoglalásait nyilvántartja, és a bv. szerv vezetőjével egyeztetett módon helyben közlést tesz. A közléstétel során biztosítani kell, hogy az intézet dolgozói az állásfoglalásban foglaltakat megismerhessék.
6. Ha az etikai tanács eljárása keretében megállapítja, hogy az ügyben eljárni nem illetékes, vagy más eljárás (fegyelmi, büntetőjogi stb.) szükséges, arról haladéktalanul értesíti az intézet vezetőjét a további intézkedések megtétele érdekében.

XII.

Felülvizsgálat az etikai tanács állásfoglalásával szemben

1. Amennyiben az érintett fél vagy felek bármelyike az intézeti etikai tanács döntését sérelmesnek tartja vagy bármely más okból elfogadhatatlannak, úgy jogában áll az Országos Etikai Tanácshoz fordulni. Ezen tanács állásfoglalásának megjelenéséig a kifogásolt döntés nem kerülhet közzétételre.

2. Az Országos Etikai Tanács jogosult eljárni az intézet/intézmény parancsnokával, parancsnokhelyettesével szemben előterjesztett etikai ügyekben.

Zárszó

Ez a kódex a mellékletével együtt szolgálja a társadalom érdekét azzal, hogy megbízhatóan, és mindenki számára pontosan megismertesse és megértesse, milyen általános emberi értékek vezetnek a szervezet dolgozóit, ugyanakkor annak tagjai számára váljon zsinórmértékké emberi és szakmai fejlődésük elősegítésére.

MELLÉKLET

A mindennapi gyakorlatot segítő magatartási szabályok

Intelmek (kezdőknek)

1. A fogvatartott neked nem kollégád, nem munkatársad! (A civil munkahelyekhez képest furcsa helyzet, hogy akivel együtt dolgozik az ember, az jogállásában más, például nem munkavállalóként került be a munkahelyre, ő aztán tényleg csak jobb híján van itt, ami viszont mégsem lehet közös nevező közte és a munkáltató között!)

2. Szolgálati problémáddal először az előjáródhoz fordulj! (Kezdő emberként még szabad olyan kérdéseket feltenni, amelyek a tájékozatlanságból erednek, de fontos, hogy attól kapjunk kiigazítást, akinek hivatalból is érdeke, hogy az új ember jól állja meg a helyét, és ugyanakkor mindez bizalomerősítő is lehet a vezetés előtt.)

3. A fegyőrök magánélete a fogvatartott előtt mindenkor tabu! (Az előforduló problémáink szinte mindegyike köthető a magánéletünkhöz, és ennek meghallgatására a fogvatartottak általában fogékonyabbak, mint a kollégák, de ha a kolléga előtt kockázatosnak véljük elmondani, miért gondolunk mást a fogvatartottról?!)

4. A bizalmaskodó fogvatartott becsapni készül téged! (Annak a fogvatartottnak a meghallgatásával, aki titkokat akar rád bízni – csak neked akarja elmondani, mert senki másra nem tartozik –, máris megszeged a beszélgetésre szóló tilalmat, és már be is csapott téged!)

TAPASZTALATCSERE

5. Az anyagi helyzeteden sajnálkozó a korrumpálásodra készül! (A közmondás szerint inkább száz irigyed legyen, mint egy sajnálód, és jó lenne, ha a fizetésünk nem lenne sajnálatra méltó, de senki ne irigyelje annak helyzetét, akit közülünk korrupció miatt ítélnék el!)

6. Csak annyit követelj, amennyit vissza is tudsz ellenőrizni! (Ha azt mondd az elítélteknek, hogy például borotválkozzon meg, ezt neked is komolyan kell gondolnod, és időt kell rá szakítanod, hogy megnézd, megtette-e, mert ha csak elkomolytalankodod, akkor téged sem vesznek majd komolyan.)

7. A börtönben nincsenek titkok, itt úgyszemint minden kiderül! (A fenyegetett hangnem ellenére jó tanácsként ajánlható, hiszen a börtönlakók szövevényes egyéni érdekei olyan helyzeteket képesek teremteni, amelyekben valakinek az ellenérdekeltsége mindig fényt derít a visszásságokra.)

Parancsolatok (amelyek a biztos eligazodást szolgálják)

1. Ami neked munkahely, az a másik félnek ítéleti hely! (Szabad munkavállalónak soha nem lehet viszonyítási alapja az elítéltek, hiszen a neki kiszabott ítélet ténye feloldhatatlan különbséget jelent.)

2. Ami a kollégádra tartozik, arról nem tudhat fogvatartott! (A szolgálati ügyek, a munkavégzéssel kapcsolatos rezsimit működtető információk bizalmas kezelése mindenkinek kötelessége, hiszen a kollégád és a saját biztonságodról van szó.)

3. Követeld meg a tiszteletadást mindenkitől, így magadtól is! (A sokszor csak formai viselkedés megkövetelése mögött a figyelem megszervezésére irányuló törekvés az igazi tartalom, ami csak attól lesz meggyőző, ha ez kétoldalú.)

4. Csak olyan szívességet fogadj el, amiről mindenki tudhat! (Ha bármi csekélységgel tisztel meg az elítéltek, azt soha ne kezeld sajátodként, és ha megfordul a fejedben, hogy azt más nem láthatja, akkor azt ne fogadd el.)

5. Amennyire kiszolgáltatód magad, annyira válsz kiszolgáltatóttá! (Az elítéltek egy része szívesen ajánlja fel a munkaerejét, sőt igyekszik tőled is átvállalni munkád egy részét, aminek engedésével az önállóságod szenved egyre nagyobb csorbát.)

6. Mindenféle önkényeskedés ellen fellépni mindig kötelességed! [Mindezt megfontoltan és határozottan, megkövetelve a rendet és a magatartási szabályok betartását (Szolgálati Szabályzat), de ez a kollégákkal szemben is kötelességed.]

7. Ha ma a féltékenység miatt engedsz, holnap már félni fogsz! (Ha valakitől csak azért nem követelsz, mert neki engedni egyszerűbb, ezzel őt erősíted, amivel megalapozod a te jövőbeni idegi megterhelésedet.)

8. Vedd észre mások problémáját, hogy segíthess rajtuk! (Problémaérzékenység mind az elítéltek, mind a kollégák tekintetében segítő hivatásod fokmérője és eredményességed záloga.)

9. Az igazi biztonságodat jogaid, kötelességeid gyakorlása adja. (A minél több szakmai ismerettel való felvérteződés magabiztosságot ad, és még a jogilag hátrányos helyzet érzetét is kompenzálja.)

10. Munkádnak minimuma és egyben maximuma is a törvényesség! (Legalább azt meg kell tenned, amit a törvény előír, azt viszont nem teheted, amit az nem enged meg.)